

ANDREI KISS
ANA BALACI
OCTAVIAN NACU

Cu ocazia aniversării a 125 de ani de activitate muzeologică în Banat, prezentăm succint și cronologic, date despre Secția de Științele Naturii, marcând momentele cele mai importante a existenței colecțiilor, expozițiilor și a preocupărilor specifice.

1873

Șapte profesori de la Școala Reală Superioară (azi Liceul Lenau) din Timișoara s-au întrunit la apelul lansat de Dr. SZMOLAY VILMOȘ și MERKLE EDE într-o consfătuire, discutând posibilitățile înființării unei societăți de științele naturii; după o lună, în decembrie cca. 40 de persoane, la îndemnul și apelurile lansate prin presa locală, s-au adunat în ședință publică și au hotărât înființarea societății, având ca scop "cultivarea și răspândirea tuturor domeniilor științelor naturii, în general, și cercetarea condițiilor naturale (ale Banatului) în special. În acest scop ține ședința de specialitate și conferința de popularizare, organizează excursii în grup, înființează, în limita posibilităților sale materiale, *un muzeu de științe naturale și o bibliotecă de specialitate*, și intră în legătură cu alte societăți similare".

1874

La 21 februarie Societatea de Științele Naturii (Délmagyarországi Természettudományi Társulat) își începe activitatea în mod oficial, cu autorizație ministerială. Prima adunare festivă s-a ținut la 25 martie 1874 cu participarea a cca. 100 de persoane. Cu ocazia adunării festive s-a lansat și primul apel, către membrii societății, pentru a contribui prin donații și oferte de vânzare a diferitelor obiecte și colecții în domeniul științelor naturale. Din lipsa spațiului corespunzător unde materialele putea fi expuse pentru publicul vizitator, muzeul propriu-zis nu a existat în primii doi ani.

1875

La 31 ianuarie apare priul anuar sub denumirea "Természettudományi

Évkönyv" (Anuar de științe naturale). Lucrarea cea mai remarcabilă era studiul lui Dr. SZMOLAY VILMOS "Catalogus coleopterorum circa Temesvarium inventorum" (Catalogul coleopternelor găsite în jurul Timișorii), în care se referă la peste o mie de specii aflate în insectarul personal și care mai târziu va ajunge în posesia muzeului din Timișoara. Anuarul mai cuprinde și primele însemnări privind datele meteorologice înregistrate la Timișoara în anul precedent precum și o statistică sanitară în legătură cu epidemia de holeră din 1873 în Banat.

1876

La inițiativa Dr. KHUN LAJOS, la începutul anului ia ființă o a treia secție de specialitate (pe lângă cea de matematică-fizică și medicală) și anume cea de *științe naturale* și de economie. Secția dorea înainte de toate să înființeze o grădină botanică de cca. 4 ha "în care vroia să se efectueze experiențe de aclimatizare a plantelor și de cultivare a arborilor și a pomilor fructiferi...", precum și construirea unui *muzeu public de științele naturale*. În acest sens se lansează o propagandă în presa locală.

Piese muzeale au fost înghesuite în sala de ședințe, care la acea vreme constau din 13 mamifere (dintre care amintim lupul, vulpea, mistrețul, vidra, nevăstuica, dihorul, pisica sălbatică ș.a.); 84 de păsări împăiate (dropie, vulturi, cocoș de munte, șoimi, pelican, cocori ș.a.); 90 coleoptere din jurul Lipovei, 80 coleoptere și alte 130 de insecte din jurul Timișorii, un herbar din parcul moșieresc Jimbolia, numeroase minerale, cărți ș.a.

1877

Adevăratele baze ale muzeului se pun de către Dr. KHUN LAJOS, care lansează prin intermediul publicației Societății - "Természettudományi Füzetek" (Caiete de Științe Naturale) - un apel mai vast, bine documentat, pentru cercetări și donații. Pentru a educa concetățenii Dr. KHUN publică lucrarea despre "colecționarea ouălor și a cuiburilor și mânuirea lor" (Tojás és fészekgyűjtés és az azokkal való bánásmód), iar Ržiha Károly, farmacist, despre "Cum trebuie să colectăm plantele în mod adecvat" (Miként kell czélszerűen növényeket gyűjteni).

Apelul s-a soldat cu rezultate neașteptate. De la 16 donatori s-au adunat 315 animale, 1237 plante, 200 minerale, 36 fosile, 175 ouă de pasăre și 283 forinți numerar, din care s-au achiziționat alte 73 de animale împăiate, iar restul sumei a fost folosit pentru împăieri și alte cheltuieli muzeale. Este remarcabil faptul, că se refuză oferta moșierului BUDA ADÁM din Rea (Hațeg) referitoare la o colecție de mamifere, păsări și insecte, pe motivul, că muzeul nu are spațiu pentru materialele din afara Banatului, iar speciile oferite spre vânzare se găseau deja în mare parte (?) în colecțiile muzeului.

MERKL EDE își oferă insectarul iar RŽIHA KÁROLY se angajează să întocmească un herbar din flora judului Torontal. Din rândul donațiilor se cuvine să reținem despre herbarul preotului romano-catolic VUCHETICH FERENC din Rusca Montană, conținând 1016 plante din Banat (colectate în valea Bistrei, M-ții Poiana Ruscăi, Țarcu-Godeanu, Semenici, Băile Herculane, Orsova, Cazanele Dunării etc.). Herbarul conținea numeroase piese obținute prin schimb de la cei mai de seamă botaniști ai Banatului, ca Dr. HEUFFEL, Dr. WIERBICZKY, GROSSEK, PANČIČ din Belgrad, PITTONI din Graz. Profesorul KANITZ de la Universitatea din Cluj, cere permisiunea de a studia această colecție și își oferă serviciile în privința determinărilor și aranjării colecțiilor botanice de la muzeul din Timișoara.

1878-1879

Cu ocazia adunării generale, la 27 ianuarie, muzeul Societății își deschide porțile pentru o zi. La festivitate participă și prefectul ORMÓS ZSIGMOND, colecționar renumit al vremii sale, care în calitate de vânzător a donat multe piese muzeului.

Prin donații numărul pieselor de muzeu se sporește mereu. Intră în rândul colecțiilor insectarul lui HOSZTINSZKY (202 specii de insecte), colecția de lepidoptere a Dr. SZALKAY (38 specii de fluturi în 9 de exemplare), un serval (felid african) și un crocodil din partea unei menagerii, un stârc lopătar, 50 de preparate microscopice ș.a. Numărul mare al pieselor muzeale nu mai încăpea în cabinetul de desen, etajul II, de la Liceul Real. Situația bibliotecii sporite dintr-o dată era similară. Societatea a trebuit să închirieze un nou local. Totodată în cadrul adunării comitetului din aprilie se lansează o nouă propunere către municipalitate, adică, ca Timișoara "să se străduiască din răspuțeri, pentru ca muzeul de științele naturii (al Banatului), ce va lua ființă la Timișoara, să fie într-adevăr întemeiat și dat publicității". Pentru stabilirea acestui deziderat a fost numită o comisie din care a făcut parte și Dr. KUHN LAJOS, secretarul științific al Societății. În anul următor președintele Societății era în măsură să anunțe (adunarea generală 1879), că proiectul ridicării muzeului municipal a fost aprobat și că "în clădirea acestui muzeu ... pe lângă urmele arheologice, expozițiile economice și industriale se va adăposti și muzeul de științe naturale".

1880-1882

Prin cuvântul secretarului său științific (de data aceasta la CZIRBUSZ GÉZA), Societatea a propus și înființarea unui muzeu antropologic și etnografic (întrucât clădirea muzeului nu a fost înălțată și această idee a rămas nerealizată). Se propune fuzionarea celor două societăți (de arheologie și istorie cu cea de științe naturale), iar din lipsa acută de spațiu colecțiile de

științe naturale se mută din nou, până la înălțarea muzeului promis. Societatea solicită statului o subvenție permanentă, fără succes însă.

Muzeul a beneficiat de un insectar prețios de la Dr. SZMOLAY VILMOS, ("E unic prin întregime cât și prin varietatea speciilor bănățene reprezentate"); o colecție de ouă din Păuliș, precum și o parte din oasele mastodontului descoperit la Murani (un maxilar, mai mulți molari, o parte a cornului și câteva vertebre). Achiziția a rămas în posesia muzeului până în 1886, când a fost cedată, în schimbul unei colecții paleontologice sistematizată, la Institutul Geologic.

1883-1884

Municipiul Timișoara intră, cu o cotizație incincită, în rândul membrilor societății, astfel muzeul și biblioteca beneficiază indirect de o subvenție financiară. Biblioteca se transferă într-un alt local pentru a face loc donațiilor. Aniversarea de 10 ani de existență a Societății se sărbătorește în clădirea cu nr. 610, casa Wellauer (actual bibliotecă a Academiei).

"La Timișoara, până și în cercurile conducătoare, interesul față de minunile electricității s-a generalizat și a devenit atât de intens, încât acest interes a ajuns la modă (după câteva ședințe publice, cu demonstrații, ținute de Dr. KHUN). Consecința importantă și memorabilă a acestui interes general a fost aplicarea practică a electricității la Timișoara, în vreme ce în celelalte orașe europene de-abia începea să se vorbească de ea. Astfel în Timișoara exista rețea telefonică de la începutul anului 1882, iar din 1884 iluminarea orașului se face cu curent electric, premergând în felul acesta nu numai orașelor noastre, dar și tuturor orașelor continentului european" - consemna cronicarul epocii.

La inițiativa societății se intenționează să se înființeze o stațiune de analize microscopice și chimice în vederea analizei temeinice și gratuite a țesuturilor, a condimentelor, a produselor măcinate și a laptelui. Stațiunea își începe activitatea la 1 ianuarie 1885.

Din șirul lung al inițiativelor, se remarcă în mod deosebit apelul Dr. KUHN LAJOS, care în vederea primului congres internațional de ornitologie, care urma să fie organizat la Viena, a propus organizarea unei rețele de stațiuni de observație ornitologică în Banat. Astfel de puncte se instalează la Timișoara, Lugoj, Caransebeș, Reșița, Oravița, Moldova Nouă, Bozovici, Orșova, Teregova, Sasca Montană, Făget, Lipova, Sânnicolau Mare, Becicherec etc. Responsabilii erau învățători, vânători, pădurari și alți pasionați. Ei colectau materialele pentru muzeu și întocmeau fișe de observații ornitologice.

1885-1888

Dintre evenimentele principale reținem: participarea societății la cea de a 23-a adunare ambulantă a medicilor și naturaliștilor, înființarea secțiilor de specialitatea medicală și farmaceutică; vizita a doua în Timișoara a renumitului cercetător al Africii, Dr. HOLUB EMIL (1887), unificarea celor două societăți muzeale (de istorie și arheologie cu cea de științe naturale, 1885).

Muzeul s-a îmbogățit cu o colecție paleontologică formată din 346 piese. Pe lângă aceasta mai dispunea de: 16 mamifere, 158 păsări, 3 reptile (printre care un crocodil), insectar cuprinzând 202 specii de coleoptere, 48 de specii de fluturi, ouă de pasăre de la 60 de specii, două cranii umane, 7 buc. din relicva mastodontului, 43 preparate în spirt, 279 melci, 346 fosile, 540 minerale, 1269 specii de plante în herbar, 149 eșantioane de esențe lemnoase. Ca mobilier existau 5 dulapuri mari, 7 dulapuri mici, 2 insectare, 1 vitrină cu capac, 8 cutii mari (și numeroase mici), 63 borcane și 525 cărți științifice.

Materialul este aglomerat și nu este accesibil, greu de controlat și de dezinfectat. Colecțiile intrate în primii ani sunt distruse de *Anthrenus*.

1889-1900

Muzeul se îmbogățește cu o colecție de fluturi (1889), cu colecția de minereuri ELTER (1896). "Dacă în ultimii ani s-a constatat o staționare în ceea ce privește îmbogățirea muzeului, aceasta este cauzată numai de totala insuficiență a spațiului disponibil, ceea ce face aproape imposibilă plasarea obiectelor existente și ferirea lor de distrugere"; într-un alt pasaj secretarul Societății spunea la adunarea generală din 1886, "susținerea muzeului este imposibilă! Suntem nevoiți la selecționarea și eliminarea dubletelor, precum și a pieselor degradate din cauza lipsei de posibilități de întreținere...", sau "nu suntem în stare să păstrăm nici ceea ce avem în muzeu, nu să mai completăm colecțiile cu obiecte noi, deoarece în Timișoara nu se găsește un loc corespunzător pentru muzeu. În aceeași situație se găsește și Societatea de Arheologie-Istorie, precum și Secția de Etnografie. La Timișoara trebuie să se construiască un palat cultural, în care să aibă loc toate secțiile muzeului și sediile asociațiilor culturale..."

Societatea a fost distinsă cu o diplomă de merit pentru activitatea ei roditoare, iar după ce se înființează Inspectoratul General al Bibliotecilor și Muzeelor (1898) din nou cere subvenție din partea statului.

Biblioteca înregistra 1506 lucrări (numărul volumelor fiind mai mare, deoarece lucrările de mai multe volume au fost înregistrate sub același număr de inventar!). Divizarea cărților de specialitate a fost următoarea:

medicină 643, fizică 170, chimie 152, științe naturale 104, matematică-astronomie 85, reviste 168 (în special obținute prin schimb cu 38 de societăți similare din țară și străinătate), diverse 184.

1901-1919

Se aprobă o subvenție de 500 coroane anual din partea Ministerului Culturii. Se cumpără colecția de minerale a lui THEMÁK EDE (769 buc.) și colecția de coleoptere de la MERKL EDE (318 specii). materialele se mută parțial în pivnița muzeului unde se distrug din cauza condițiilor necorespunzătoare.

Municipiul Timișoara hotărăște construirea unui palat cultural și pune la dispoziția comitetului executiv 100.000 de coroane, la care se mai adaugă sumele din partea județului Timiș (100.000 coroane) și din partea statului (160.000 coroane). Aceste sume au fost alocate sub formă de împrumut, cu restituiri în rate anuale, pe o perioadă de 16 ani. S-au mai adunat sume considerabile de la industriași, comercianți precum și de la populația din Banat. Cu toate aceste eforturi proiectul nu a fost elaborat.

La 24 septembrie 1903 tânărul învățător DIONISIE LINȚIA intră în rândul membrilor Societății. Începe să publice observațiile sale ornitologice în caietele de Științe Naturale și donează muzeului un cocoș de potârniche-de-stâncă precum și o vitrină cu 200 de ouă și cuiburi aparținând la 80 de specii, toate colectate de el în sudul Banatului. Începând de atunci viața lui devine inseparabilă de preocupările muzeologice bănățene.

Ministerul Învățământului trimite materiale muzeale (1906-1907) între altele 2350 moluște, 341 orthoptere, 269 lepidoptere, mai târziu alte 1159 lepidoptere, 1065 hemiptere ș.a. DIONISIE LINȚIA este numit în funcția de custode al muzeului (1908).

Pleacă la Budapesta pentru a se perfecționa în arta dermoplastiei, studiază colecțiile de ouă și păsări de la muzee și devine membru observator permanent al Institutului Ornitologic Maghiar. Întorcându-se acasă aduce cu el o parte a colecției de ouă de păsări a lui ERTL GUSTAV, compusă din 447 ponte și 1957 ouă (1910). În scurt timp și la Timișoara este observată pregătirea și priceperea sa în specialitate și pentru aceasta, la intervenția Societății este propus să colecteze material ornitologic contra unei subvenții anuale din partea Federației Muzeelor și Bibliotecilor, ceea ce a și făcut până la izbucnirea primului război mondial.

Într-un raport de sfârșit de an (1904) Dr. TÓKÉS LAJOS prezentând situația muzeului Societății se referea în mod elogios la cele 29 de păsări și 4 cranii preparate de DIONISIE LINȚIA, amintind cu o deosebită satisfacție "a colectat cele mai de seamă păsări ale Banatului, și le-a prezentat într-o

formă împăiată artistică. Priveliștea acestei colecții ne oferă într-adevăr o satisfacție și într-un mod pregnant dovedește înaintarea în domeniul dermoplastiei. Fiecare pasăre parcă trăiește, fiind prezentată ca într-un documentar viu; nu umple cu talaș și câlți, ca în trecut, ci cu precizia unui sculptor și talentul unui artist consacrat, pe un corp de lemn modelat, este fixată cu exactitate pielea în prealabil umezită; astfel ținuta corpului, privirea, poziția gâtului, aripilor sunt redată în mod natural și foarte expresiv". Cu această apreciere în față "ornitologului de seamă al casei", DIONISIE LINTIA, descoperit și promovat de Societatea de Științe Naturale din Timișoara, toate ușile se deschid.

Vine în contact cu ornitologii de seamă ai vremii. Reținem aici doar întâlnirea cu ROBERT RITTER VON DOMBROWSKY, care sub îndrumarea lui GRIGORE ANTIPA a condus atelierul de dermoplastie și muzeologie didactică "Dobrudscha" la București. Atât el cât și Dr. GRIGORE ANTIPA, inițiatorul dioramelor în prezentarea muzeologică românească, a apreciat foarte mult activitatea și priceperea lui DIONISIE LINTIA, care de asemenea prezenta animalele în biogrupuri, înconjurate de elementele (plante, stânci, ape, nisipuri ș.a.) mediului lor natural de viață.

Munca sa în cadrul muzeului se rezumă la aranjarea și trierea materialului aglomerat și la intervenții disperate prin dezinsecții de a salva colecțiile de la pieire. O parte a materialului, din lipsă de spațiu, se donează muzeului din Vârșeț (azi Jugoslavia) (1909). În 1911 casează numeroase dublete. O parte din aceste obiecte a fost donată Institutului Orbilor din Timișoara. În 1912 confecționează două grupuri biologice, cuib de barză neagră și familie de stârci cenușii. Indemnizația custodelui se ridică de a 100 de coroane la 300 coroane. Fiind scutit de serviciul militar se ocupă cu punerea la punct a preparatelor lichide și amenajarea colecției de fluturi. Donațiile și ajutoarele bănești se răresc, totuși muzeul timișorean are un renume, este vizitat de numeroși oameni de știință din străinătate care vorbesc elogios despre așezarea calitativ-educativă a pieselor preparate. În 1914 muzeul are 12.341 piese inventariate la care se adaugă 129 piese de etnografie (depozitate la gimnaziul de stat). Biblioteca de specialitate numără 4290 de volume. Colecția se îmbogățește cu 7 exemplare (1916).

La cele planificate, cu privire la Palatul Cultural, unde urma să fie și noul local al muzeului de științele naturii, nu s-a mai putut gândi. Societatea a cerut Consiliului Orășenesc aprobarea unui spațiu corespunzător colecțiilor. În aceeași perioadă și Societatea de Istorie și Arheologie din Timișoara, care avea aceleași probleme apăsătoare a spațiului muzeal restrâns, s-a adresat Direcției Muzeelor și Bibliotecilor. Ideea celor de la centru a fost, că muzeul timișorean s-ar putea organiza în Castelul Huniade, care la acea

dată era cazarmă militară (nu s-au putut obține aprobările de rigoare). Paralel începe o inventariere amănunțită în vederea depozitării la locuri sigure a colecțiilor. Piese de științe naturale au fost depozitate în pivnița Hotelului Ferdinand (azi clădirea Operei) și cad victime dăunătorilor și microclimatului cu exces mare de umiditate. Doar piesele preparate de LINȚIA și salvate de el acasă scapă nevătămate. Încă în acel an (1918) el raportează prepararea unei codalb de la Sânmăndrei, a doi pui de acvilă de câmp, uliu păsărilor și herete vânat câte un exemplar și a două exemplare de sfârcioc mare în grupaj biologic. În 1919 este numit profesor la Școala normală din Timișoara (azi Liceul Loga), unde conduce atelierul de lucrări manuale învățând elevii arta dermoplastiei și al confecționării biogrupurilor. Analizând activitatea sa de colecționar și preparator îl putem considera ca fiind unul dintre precursorii muzeotehnicii moderne din țara noastră.

1920

La 29 august se reia activitatea muzeală. "...am onoarea a Vă delega ca director al Muzeului Bănățean din Timișoara, cu scopul ca Muzeul Bănățean să devină focar de cultură pentru toate naționalitățile din Banat." Cu această invitație care este reînnoită la 31 ianuarie 1922 DIONISIE LINȚIA devine primul director al Muzeului, până în 1924, care intră în administrația Municipiului Timișoara. Problema spațiului din vechiul local nu se rezolvă însă, secția de științe naturale rămânând în două încăperi, totalizând 32 m², întunecoase. Această situație catastrofală durează până la mutarea Secției de Științe Naturale în clădirea de azi a Operei, declarată pe atunci Palatul Cultural (1937).

1934

La 30 decembrie în ședința Comisiei Interimare a Municipiului Timișoara se ia la cunoștință oferta profesorului DIONISIE LINȚIA, prin care oferea orașului Timișoara colecția sa de ornitologie și în același timp cere orașului să se îngrijască pentru construirea și organizarea unui Muzeu Ornitologic înconjurat de o Grădină Zoologică.

1937

Se mută toate colecțiile la etajul III al Palatului Cultural (azi Opera), în aripa stângă, la început în 5 apoi în 11 săli, în vecinătatea Pinacoteciei. LINȚIA începe prelucrarea materialului în biogrupe și diorame, lucru pentru care își formează și instruieste personalul ajutător pus la dispoziția sa de către municipalitate. Își ia angajamentul să dirijeze cât va trăi, acest muzeu. Inventarul obiectelor muzeale, care au fost comasate cu donația LINȚIA,

adică cu obiectele Muzeului Ornitologic, cu Laboratorul Ornitologic și cu Biroul Stațiunii Ornitologice Române, la 15 septembrie se prezenta astfel: colecția de păsări (colecția generală pentru studii și cercetări științifice, balguri) 12.000 buc; colecția de păsări (colecția specială pentru demonstrări didactice și instruire, naturalizări) 450 buc; colecția de ouă (cca. 95 specii de păsări) 490 buc; colecția de cuiburi de păsări 60 buc; biblioteca de specialitate zoologie și ornitologie cca. 750 volume; unelte, scaune și instrumente de laborator cca. 200 buc; hărți, tablouri, fotografii (subiecte ornitologice), microscop ș.a.

1939

După 35 de ani de serviciu DIONISIE LINȚIA se pensionează, dar în continuare își dedică timpul său liber ornitologiei și muzeului său, precum și unei lucrări mari de sinteză, despre păsările României. Până în 1949 rămâne directorul onorific al Secției de Științe Naturale și al Muzeului Orășenesc.

Din partea municipalității s-a prevăzut și câte o sumă mai modestă pentru laborator și mobilier adecvat. Mai târziu se prevede în buget întreaga acoperire a cheltuielilor legate de secția ornitologică, inclusiv deplasările pe teren.

Din cele 11 săli 7 erau destinate pentru prezentarea păsărilor montate (împăiate) și erau puse la dispoziția publicului numeros. Pe parcurs se recuperează și materialele din str. Voltaire. O parte din ele au fost recuperate prin dezinfecție dar majoritatea lor, ca și materialele depozitate în pivnițe s-au distrus irecuperabil.

1944

Apare "Catalogul Sistematic al Faunei Ornitologice Române" de DIONISIE LINȚIA. Din lipsa acută de lucrări de specialitate de bază care să se refere la țara noastră, LINȚIA a simțit nevoia de a pune la dispoziția publicului experiența și datele sale acumulate. Încă din primăvara 1928 când a participat la Primul Congres al Naturaliștilor din România se prezintă cu două lucrări esențiale - Problema înființării primei Stațiuni Românești de Ornitologie și Proiect asupra stabilirii nomenclaturei ornitologiei românești - și nu în ultimul rând, în acest context acceptă în 1940 propunerea Fundației Culturale Regale pentru Literatură și Artă de a traduce și completa cu datele sale lucrarea lui RITTER ROBERT VON DOMBROWSKY - Ornithologia Romaniae (București, 1912, în limba germană).

1949

Muzeul primește denumirea de Muzeul Banatului.

1954

Muzeul se mută în actualul local, adică în Castelul Huniade, clădire care se afla într-o stare degradată. La amenajarea clădirii se cere un sacrificiu financiar considerabil, iar personalul ajută prin munci voluntare patriotice.

Materialele de științe naturale comasate de la etajul III al clădirii Palatului cultural au fost compuse din: Colecții de minerale de diferite proveniențe; Herbare întocmite de diferiți botaniști; Colecție veche dendrologică; Insectare conținând rămășițele insectarelor depozitate în subsolul vechiului muzeu; preparate umede cu amfibii, reptile, mamifere mici; Colecția ornitologică, inclusiv oologică; Auxiliare.

Pentru secția de Științele Naturii se repartizează aripa sudică și estică de la etajul II. Personalul trece la elaborarea tematicilor de expoziții în vederea prezentării materialelor publicului. Școala Tehnică Silvică din Timișoara donează muzeului doi cerbi carpatini, doi cerbi lopătari, un urs, un lup etc. Ing. Proșteanu donează un mistreț naturalizat. Se construiește o dioramă mare cu peisaj montan pentru ursul naturalizat. Numărul eșantioanelor de minerale în urma achizițiilor efectuate în zona Baia Mare ajunge la 612 piese. Din zona Cluj și Anina se achiziționează 41 de piese paleontologice.

1955.

Se montează diorama mare cu peisaj de baltă și zonă inundabilă, prezentând speciile caracteristice (cocori, găște și rațe sălbatice, liște, fluierari etc.).

1956-1961

Se montează diorama cu cerbii lopătari și ursul, precum și suita de diorame mici reprezentând mediul de trai al jderului, pisicii sălbatice, bursucului, corvidelor etc. (1956). Se achiziționează 682 de eșantioane de minerale (1957). Colecția de fluturi ERNEST KRAUSHAAR cuprinzând 2444 exemplare colectate din Banat, este cumpărată de către muzeu (1958). Și un herbar bogat, 75 pachete, în mare parte colectat de Petre Popescu, ajunge în patrimoniul muzeului. Această colecție reprezintă aproape în întregime flora Banatului, dar conține și plante din alte zone ale țării.

Pe lângă lărgirea eșalonată a expoziției de bază, se mai organizează numeroase expoziții temporare, în spiritul educativ al vremii ca: Rolul omului în transformarea naturii; Eclipsa de soare; Folosirea resurselor interne (1960); ocrotirea naturii; Colectivizarea agriculturii (1961). Prin cercetări pe teren și prin donațiile făcute de Trustul Carbonifer Anina, dar mai ales de Dr.

I. HUMML colecția paleontologică ajunge la 682 de piese de mare valoare științifică.

1962-1973

Cu ocazia primei călătorii în cosmos se organizează expoziția temporară "Omul în Cosmos" cu numeroase planșe și macheta primilor sateliți artificiali precum și o rachetă cosmică. Se mai montează diorame noi cu capra neagră, Clisura Dunării și câteva microdiorame cu hermelină, grauri ș.a. (1963). La expoziția permanentă se adaugă Cosmogonia, Originea Omului, Evoluția viețuitoarelor, Solurile, Pricipiile Darwiniste.

În vederea reorganizării tronsonului evoluționism se procură mulaje reprezentând animale preistorice executate de artistul plastic C. Borsicki precum și mulaje de plante preistorice confecționate de A. RĂDULESCU. Se mai organizează o expoziție amplă de fluturi în 5 săli de la etajul I, unde în timp de 2 luni au fost expuse 15.000 de fluturi în 200 insectare. Lepidopterele au fost prezentate sub aspectul sistematic, biologic, ecologic și geografic. În același timp pe coridorul aripei sudice de la et. II, se montează 16 vitrine cu cadru metalic - Expoziția de Roci și Minerale - expunând peste 400 de eșantioane dintre cele mai frumoase și reprezentative ale muzeului (1969 în colaborare cu geologul NESTOR LUPEI).

Se achiziționează colecția de fluturi Dr. FREDERIC KÖNIG, compusă din 13.000 de exemplare colectate din Banat, aranjate în 100 de insectare în două dulapuri (1970).

Se demontează expozițiile de Cosmogonie, Originea vieții și Evoluția viețuitoarelor în vederea refacerii după cerințele științei la zi în colaborare cu I.S. Decorativa București (Institut specializat în proiectarea și executarea expozițiilor). Se comandă un mobilier adecvat prezentării unui tronson Originea și evoluția Omului la care au colaborat și soții Rișcuția executînd mulaje din ceramică, panouri, reproduceri după arta rupestră franco-cantabrică precum și o peșteră în miniatură cu mulaje despre omul paleoliticului superior. Se elaborează tot atunci o nouă tematică de către EMIL NADRA, pentru viitoarea expoziție Sistematica păsărilor, care urma să fie amplasată în aripa nordică a clădirii, etajul II. În acest scop se demontează expoziția permanentă de etnografie din aceste săli și se mută la Bastionul Cetății (1971).

Urmează aranjarea și reamenajarea spațiilor de depozitare corespunzătoare volumului mare de material. La Evoluția viețuitoarelor se construiesc 12 microdiorame, iar la Flora și Fauna Banatului se montează trei diorame mari (cu zăganul, vulturul sur și vulturul negru, cu râsul și cocoșul de munte). Dacă până atunci fundalurile dioramelor și microdioramelor, biogrupurilor

erau executate de artiști plastici renumiți ca D. DURE și I. SZAPPANOS, fundalurile ultimelor diorame mari au fost fotografii mărite la dimensiunile cerute și colorate cu tempera, reprezentând peisaje din M-ții Retezat și Culoarul Cernei (1972).

La 12-13 ianuarie se aniversează 100 de ani de activitate muzeală în Banat. Personalul Secției de Științele Naturii a participat la sesiunea jubiliară organizată la Muzeu și la Universitatea Timișoara (Dr. DUMITRU STĂTARU șef secție și Dr. FREDERIC KÖNIG, EMIL NADRA, ELENA STRATUL muzeografi). Colecțiile secției erau 35.000 de piese muzeale expuse și depozitate în condiții optime (1973).

1974-1984

Expozițiile de bază ale Secției au rămas neschimbate, circuitul de vizitare începând cu Figuri de naturaliști, Cosmogonie, Evoluția viețuitoarelor, Evoluția Omului, Flora și fauna Banatului, Mineralogie și Sistematica păsărilor, expoziție de mare anvergură, unicat național în felul său. Din punct de vedere muzeologic s-au schimbat multe structuri expoziționale, a pieselor prezentate, predominând aspecte ecologice, biologice și comportament al animalelor. Aceleași idei sunt popularizate și prin șirul expozițiilor itinerante, ca: Să cunoaștem păsările răpitoare; Barza albă în Banat; Rezervații și parcuri naționale în Banat, Dăunătorii pomilor fructiferi ș.a.

Patrimoniul Secției a numărat în jur de 66.000 de piese.

La sfârșitul anului 1984 s-a pus problema mutării Secției de Științele Naturii în alt local. S-au executat proiecte și tematici expoziționale atât pentru Palatul Dejan cât și pentru clădirea fostei Cazărmi Frantz Josef din P-ța Mărăști. Paralel cu aceste căutări majoritatea expozițiilor din Secție au fost demolate în ritm accelerat, cu ajutorul militarilor, depozitele de minerale și roci precum și de păsări au fost mutate în locuri improprii, iar laboratorul de preparare și conservare a fost desființat. Deși piesele muzeale au fost salvate, materialele auxiliare, fundaluri de diorame mari (de la zăgan, vulturul sur și vulturul negru, ursul și râsul, capre negre), mobilier în întregime (de la expozițiile Sistematica păsărilor, Evoluția viețuitoarelor, Evoluția Omului, Cosmogonie și Figuri de naturaliști, Expoziția de roci și minerale) au fost depozitate în diferite locuri și s-au distrus în mare parte. Secția de Științele Naturii a rămas cu doar un tronson din dioramele expoziției Flora și fauna Banatului, în latura estică a Castelului Huniade, etajul II.

În această perioadă când expoziții de mare valoare, constituite cu multă trudă și pricepere de specialiștii Secției și nu în ultimul rând cu mari sacrificii financiare, puteau să dispară la un singur ordin dat, este semnificativă preocuparea colectivului de muzeografi pentru îmbogățirea patrimoniului

Secției. Este perioada desăvârșirii și a unor cercetări ample pe teren. Astfel în 1975 au fost introduse în inventarul secției 18 balguri de păsări; în 1978 Ing. NICOLAE VLAICU donează herbarul său cuprinzând 5.600 de coli de plante colectate în Banat, dar și cu plante rare din țară; în 1979 sunt înregistrate 400 insecte din Ord. Coleoptera, colectate din Rezervațiile naturale din Banat; tot atunci se achiziționează de la Dr. NICOLAE SĂVULESCU 1246 exemplare, piese de valoare faunistică deosebită din Fam. Carabidae, Cerambycidae, Scarabaeidae, Buprestidae și altele; în 1980 se colectează 142 de insecte din Rezervații și 102 piese de herbar; tot atunci se mai colectează 214 piese entomologice și se achiziționează de la Dr. FREDERIC KÖNIG din Timișoara 1930 exemplare de fluturi din Banat și din alte zone ale țării, toate aranjate în insectare, catalogizate. De asemenea se achiziționează de la Ing. NICOLAE VLAICU din Timișoara 699 coli de herbar determinate iar de la Dr. PETRU BĂNĂRESCU de la București 435 exemplare pești de valoare faunistică deosebită reprezentativă pentru Banat; în 1981 se achiziționează de la ADALBERT TAKÁCS 135 piese reprezentând Coleoptere; de la TOADER NALBANT - București 101 moluște exotice în mare majoritate din Marea Roșie și Oceanul Indian. În decembrie, în același an, se mai achiziționează și o a doua tranșă de Coleoptere, 391 exemplare de la ADALBERT TAKÁCS. În 1982 se achiziționează de la Dr. FREDERIC KÖNIG 752 exemplare fluturi din genurile Parnassius și Erebia; de la ILDICO BERECSZÁSZI din Timișoara se achiziționează 180 exemplare fluturi exotici, iar de la Ing. MIRCEA TELEGUȚ din Timișoara 153 piese, cranii de mamifere mici și schelete de păsări. Este interesant de menționat că începând din 1977 începe colaborarea Secției cu mineralogul-colecționar CONSTANTIN GRUESCU din Ocna de Fier care face mai multe donații și vânzări de diferite minerale de proveniență Bănățeană, cu multe rarități și unicate ridicând numărul pieselor la peste două mii de eșantioane.

1985-1997

Îmbogățirea colecțiilor continuă. În 1988 Ing. NICOLAE VLAICU donează 4000 de coli de herbar în stare bună de conservare; în 1991 se achiziționează de la VLADIMIR BRĂDESCU - București 585 exemplare de Syrphidae (Diptera). În 1992 din nou de la FREDERIC KÖNIG, se cumpără 494 exemplare fluturi colectate din Europa.

În 1997 se reușește redarea în circuitul de vizitare a expozițiilor de bază Evoluția Omului și Erele geologice, expoziții prezentate cu o tematică științifică îmbunătățită, cu o muzeotehnică modernă și atrăgătoare. Se lucrează la lărgirea expozițiilor, cu un tronson de Roci și minerale, iar în continuare, conform spațiului disponibil restaurat, s-a elaborat o tematică

amplă făcând posibilă prezentarea bioecologică a păsărilor din cea mai amre colecție autohtonă de păsări, Colecția DIONISIE LINȚIA, care se păstrează la Secția de Științele Naturii.

Pentru atragerea vizitatorilor Secția, s-a ocupat și de redactarea unor materiale de tip ilustrată color (14 imagini după diapozitivele lui ANDREI KISS), un set de diapozitive tematice (Să cunoaștem păsările răpitoare - autor ANDREI KISS), precum și afișe de expoziții.

În cadrul sesiunilor științifice organizate de Secția de Științele Naturii amintim pe cea din 21-22 decembrie 1976 - Cercetări biologice din partea de vest a țării; din 18-19 octombrie 1980 - 100 de ani de la nașterea lui Dionisie Linția; din 6-7 octombrie 1988 - A V-a Conferință Națională de Entomologie la 20-22 octombrie 1994 - Al V-lea Simpozion de ornitologie și protecția păsărilor. Tot aici amintim simpozionul aniversar - CONSTANTIN GRUESCU la 70 de ani (15 iulie 1994) precum și Dr. FREDERIC KÖNIG la 85 de ani (12 mai 1995). În ambele ocazii s-au tipărit cataloage (broșuri) aniversare.

Lucrările sesiunilor de regulă au fost tipărite în publicații științifice ale Secției care au apărut sub titlul de Tibiscus Științe Naturale (în anii 1974, 1975, 1979) publicație care și-a schimbat denumirea în Analele Banatului Științele Naturii, publicând culegeri tematice, în 1983 (ornitologie), 1990 (entomologie), și volumul III în 1997 (ornitologie).

Secția de Științele Naturii din Timișoara, urmașul direct al Societății de Științele Naturii din Timișoara (1873-1918), funcționează într-un centru socio-economico-cultural de talia municipiului Timișoara și este din punct de vedere atractiv, de documentare și informații științifice, de revelație culturală și meditație, gestionarul unor colecții de deosebită valoare, chiar de referință în patrimoniul natural și cultural. Efectuează cercetări permanente în Banat, colaborează cu muzeele de profil asemănător din țară și străinătate, cu instituții științifice (Academia României, Comisia Monumentelor Naturii), Agenția Județeană de Protecția Mediului Înconjurător, cu Facultatea de Biologie ș.a.), iar prin specificul și posibilitățile muzeului contemporan împărtășește informațiile sale din domenii vaste ale științelor naturale a ocrotirii naturii și a mediului înconjurător cu majestatea sa publicul vizitator spre cultură, știință și aducere aminte.

GENERAL INFORMATION ABOUT THE NATURAL SCIENCES DEPARTAMENT - TIMIȘOARA

Summary

The Natural Sciences Departament descends from the Natural Sciences Society of Timișoara (1873-1918) and functiones as part of the Museum of Banat County within the Huniad Castle (second floor) in Timișoara.

The departament administrates important collections such as: the paleontological collection, rocks and minerals, the entomological collection, the plants collection and also the greatest ornithological collection in Romania.

It carries out research work in the specific fields in Banat and displays permanent exhibitions: The flora and fauna of Banat (south-western Romania), The evolution of Man, The geological eras.

The departament also publishes annually the magazine "The Annals of Banat-Natural Sciences".

The autors presents the main stages of the development of the Natural Science Departament chronologically.

BIBLIOGRAFIE

Természettudományi Füzetek (1874-1918), Temesvár.

LINȚIA, D., 1944 - *Catalogul sistematic al faunei ornitologice române*, Timișoara.

NADRA, E. 1972 - *Catalogul sistematic al colecțieie ornitologice a Muzeului Banatului Timișoara, 1878-1970*, Timișoara.

KÖNIG, F., NADRA, E., 1974 - *Aspecte privind istoricul Secției de Științe Naturale a Muzeului Banatului*, Tibiscus St. Nat., Timișoara.

KÖNIG, F., 1975 - *Catalogul colecției de lepidoptere a Muzeului Banatului*, Timișoara.

KISS, A., 1979 - *Despre legătura dintre Dr. Kuhn Lajos și Societatea de Științele Naturii din Timișoara, cu privire specială la înființarea și îmbogățirea muzeului în decursul timpului*, Tibiscus St. Nat., Timișoara.

KISS, A., 1982 - *Activitatea ornitologică în cadrul Societății de Științele Naturii din Timișoara (1873-1918)*, Stud. și Com. Vol.2, Reghin.

- KÖNIG, F., KISS, A., 1982 - *Activitatea entomologică în cadrul Societății de Științele Naturii din Timișoara (1873- 1918)*, Stud. și Com. Vol.2, Reghin.
- KISS, A., 1983 - *Dionisie Linția (1880-1952), ornitolog bănățean*, Analele Banat. Șt. Nat. Vol.I, Timișoara.
- KISS, A., 1997 - *Repertoarul colecției oologice de la Muzeul Banatului din Timișoara*, Analele Banat. Șt. Nat., Vol.III, Timișoara.

Adresa autorilor:
ANDREI KISS
ANA BALACI
OCTAVIAN NACU
MUZEUL BANATULUI TIMIȘOARA
P-ta Huniade nr.1
1900 - Timișoara
ROMÂNIA